

**TRACTATUL DESPRE LOCURILE THEOLOGICEȘTI, BLAJ, 1811
- O TIPĂRITURĂ VECHĂ ROMÂNEASCĂ NEINCLUSĂ ÎN BRV -**

Încă din 1974 Titus Furduliu semnala existența unui exemplar al tipăriturii menționate, în colecția de carte veche românească a Filialei Bibliotecii Academiei din Cluj-Napoca, *redându-i titlul exact, numărul de pagini conținute, cota și dimensiunile*¹, fără a specifica faptul că lucrarea respectivă constituia o veritabilă contribuție la *Bibliografia Românească Veche*². Chiar dacă nu i se cunoștea locul și anul apariției, fapt pe care autorul amintit îl consemna cu prescurtările încetățenite *f.l.* și *f. a.*, ea prezenta evidente particularități tipografice blăjene, ușor de recunoscut: un frontispiciu și o vigneta mai ales, în virtutea cărora ar fi putut fi considerată chiar din acel moment ca o tipăritură a oficinei de la confluența Târnavelor, imprimată, cu o doză de probabilitate, chiar înainte de 1830, dar Titus Furduliu nu a avansat textual o atare ipoteză, deosebit de plauzibilă, care i se putea confirma pur și simplu în proporție însemnată doar din simpla examinare a caracteristicilor tipografice ale lucrării, deoarece scopul cu care și-a redactat studiul era altul și nu acela de-a identifica tipărituri neincluse în repertoriul specificat.

Șase ani mai târziu, în 1980, Ioan Mircea identifica, pe baza unei importante surse documentare inedite până atunci, *anul și locul de apariție al tipăriturii vechi românești avute în vedere*³, fără a fi sigur dacă era o tipăritură blăjeană redactată în limba română sau una în limba latină și fără a face apropieri de tipăritura în limba română semnalată de către Titus Furduliu, pentru că, în conformitate cu întreg documentul investigat, i se specifica titlul în ultima limbă amintită, respectiv sub forma *Tractatus de locis Theologicis*⁴. Același autor semnala și tirajul în care lucrarea apăruse, cu certitudine absolută, la Blaj, respectiv 1200 de exemplare, informație deosebit de prețioasă, utilizabilă în viitor. Era evident că Ioan Mircea avansa, cu discreție maximă, dar manifest, invitându-i implicit pe cercetătorii ulteriori să se raporteze activ la comunicarea făcută, *ideea că unele dintre titlurile* pe care le semnala pe baza unei surse documentare greu de contestat, rațiunile tipografiei din Blaj, corespunzătoare anilor 1807-1818, care nu figurau în *BRV*, *constituiau completări reale*, indiferent de limba în care fuseseră redactate, ale valorosului repertoriu național, pentru că ele fuseseră realmente tipărite în officina avută în vedere, pe parcursul anilor menționați, deci

¹ Furduliu 1974, p. 103.

² Deși tipăritura respectivă, cu chirilice, părea, din start, să fi apărut înainte de 1830, autorul menționat nu a riscat totuși o apreciere în sensul ideii că ea ar fi putut fi o contribuție la *BRV*.

³ Mircea I. 1980, p. 301. Autorul publica integral sursa pe care Zenovie Pâclișanu o semnalase anterior.

⁴ Mircea I. 1980, p. 301.

înainte de 1830. Dar cercetătorii ulteriori nu i-au preluat informațiile, nu i le-au comparat cu titlurile incluse în *BRV* și nu au perfectat ceea ce li s-a oferit, din motive inexplicabile, nerelevând care dintre incontestabilele ediții blăjene semnalate în 1980 constituiau realmente contribuții documentare la *BRV* și care informații îmbogățeau doar cunoștințe despre edițiile cunoscute dinainte.

La puțin timp după aceea, un alt autor, Ioan Chindriș, se referea, ignorându-i pe ceilalți doi anteriori, în maniera sa distinctivă, plină de originalitate și idei novatoare, la 2 exemplare ale *Tractatului despre locurile theologicești*, păstrate la Cluj, unul la Biblioteca Academiei, iar celălalt la Biblioteca Centrală Universitară, pe care le găsisese, pur și simplu, în sondajele de colecții pe care le făcuse. Într-un succint dar incendiar articol de revistă culturală din 1982⁵, autorul pune sub semnul întrebării, îndeosebi, atât identitatea autorului textului, care i se dezvăluia ca având uimitoare inflexiuni “*galicano-germane*”, căutând repere ale identificării sale în atitudinile culturale, teologice și filosofice ale lui Petru Maior, cât și locul unde o atare tipăritură temerară ar fi putut apărea, în mediul cultural românesc⁶. Chiar dacă nici una dintre previziunile interpretative deosebit de curajoase, puse sub un manifest semn al întrebării, încă din titlu, pe care le-a avansat în fugă, respectiv că autorul textului ar fi putut fi Petru Maior, iar locul apariției sale Buda, par a nu se adevăra la ora actuală⁷, importanța succintei semnalări din 1982 este imensă, pentru că ea atrăgea în mod spectaculos atenția asupra uneia dintre cele mai interesante tipărituri românești ale începutului secolului al XIX-lea, radioscopiindu-i conținutul de excepție. După încadrarea introductivă a lucrării teologice amintite în curentul de idei al luminismului european și al *Școlii Ardelene*, Ioan Chindriș a recurs la o rapidă prezentare bibliografică, semnalând ornamentele sale distinctive, care dacă nu ar fi fost puse în umbră de concepția teoretică generală, pe care autorul și-a confecționat-o ad-hoc, cu intense trăiri, despre lucrare, într-o veritabilă efervescență spirituală, pornind de la conținutul său de idei deconcertant, i s-ar fi relevat ca fiind ale oficinei blăjene, ele fiindu-i în fond deosebit de familiare, așa cum și mărturisea în subsidiarul textului său, reanalizat acum, dar pasiunea cu care și-a apreciat obiectului studiului, generată de descoperirile legate de conținutul de idei al lucrării, l-a împiedicat pe moment să-și reactiveze cunoștințele despre unele ornamente distinctive ale oficinei blăjene, pe care cu siguranță le avea. Același autor releva lipsa din start, respectiv chiar de la început, imediat după încheierea editării, ceea ce constituia o deducție logică uimitoare, deosebit de inspirată, a

⁵ Chindriș 1982, p. 3. Îi mulțumesc domnului Ioan Chindriș pentru copia studiului propriu, pe care mi l-a pus la dispoziție cu ani în urmă.

⁶ Chindriș 1982, p. 3.

⁷ Deși acum se știe sigur că lucrarea a fost tipărită la Blaj, autorul ei nu este încă identificat, pe baza unei dovezi documentare concludente, ipoteza referitoare la posibilitatea ca el să fi fost Petru Maior rămânând încă în picioare până la găsirea dovezii contrare de netăgăduit !

unei foi de titlu a lucrării menționate⁸, lăsând să se întrevadă în situația respectivă o caracteristică a întregii ediții, printr-o atare formulă editorială escamotându-se de fapt obligația de-a se specifica atât locul și anul de apariție al tipăriturii respective, cât și, mai ales, oblăduirea celui care dacă nu a avut inițiativa editării sale, cel puțin a permis, mai mult decât tacit, imprimarea sa, anume episcopul Ioan Bob⁹. Observația, care pare minoră, este extrem de importantă și interesantă și are mari șanse de-a fi consolidată de cercetarea viitoare, ea relevând faptul că lucrarea care ne interesează a apărut la Blaj într-un cvasi anonim, ca să nu spunem în taină parțială, sau, chiar subversiv ! Punând în balanță Blajul cu Buda, ca locuri posibile de apariție a tipăriturii amintite, același autor a optat, cu cea mai mare îndreptățire logică posibilă la vremea aceea, dar în ciuda acesteia, în mod paradoxal eronat (!), pentru cel de-al doilea centru tipografic: “*Este greu de presupus că episcopul Ioan Bob, atât de credincios restauraționismului postiosefin, ar fi putut admite tipărirea la Blaj a unei cărți cu un astfel de conținut. Rămâne tipografia de la Buda ...*”¹⁰. În continuare autorul întreba retoric: “*Să existe o legătură, așadar, între Petru Maior și această foarte importantă carte românească, ce iese pentru prima dată la lumină?*”, ceea ce evidențiază o intuiție încă demnă de-a fi avută în vedere, în lipsa unei identificări reale a celui care a conceput în limba română textul respectiv, deși în cazul în care lucrarea a fost tipărită, probabil și realizată conceptual, la Blaj, cum la ora actuală nu mai pot fi dubii, cel puțin în privința tipării, atunci paternitatea lui Petru Maior asupra textului se impune a fi în mod serios rediscutată, pentru că s-ar fi putut recurge la imprimarea sa în 1811 la confluența Târnavelor *doar fără acordul autorului prezumtiv amintit, consimțământul său fiind foarte greu de imaginat*, ceea ce ar constitui în mod evident un inacceptabil rapt intelectual și ceea ce ar pune din start, a doua oară, sub semnul întrebării întreaga sa implicare. Mai este de preluat din articolul menționat al domnului Ioan Chindriș o observație exemplară, referitoare la valoarea extraordinară a tipăriturii avute în vedere: “*Tractatul despre locurile theologicești este, dacă nu mă înșel, singura lucrare din această categorie [respectiv a literaturii galicano-germane, în terminologia autorului n. n.] redactată și tipărită în mediul românesc*”¹¹.

⁸ Desigur, la ora actuală, când se cunosc doar 2 exemplare ale lucrării respective, ideea că ediția în cauză n-a avut o foaie de titlu propriu-zisă este mai de acceptat decât cea conform căreia ea ar fi avut cu necesitate una !

⁹ Patronajul său este de neconceput la ora actuală, deși se pare că episcopul nu a susținut financiar direct, din banii proprii, cum proceda de exemplu cu pastora sa, *Cuvânt pătoresc* (BRV, II, 787, p. 30), apărută în același an, acțiunea de imprimare, ea făcându-se pe spesele tipografiei, motiv pentru care stocul tipăriturii respective a și rămas, după 1811, în gestiunea prefecților oficinei de la confluența Târnavelor.

¹⁰ Chindriș 1982, p. 3. Credem că orice cunoscător al subiectului respectiv ar fi gândit la vremea respectivă exact ca autorul menționat.

¹¹ Chindriș 1982, p. 3.

În 1988 se reamintea imprimarea, fără îndoială, a lucrării la Blaj, într-un studiu care releva consumul de hârtie din cadrul oficinei blăjene pe parcursul anilor 1807-1818¹². Astfel, se atrăgea atenția asupra faptului că pentru imprimarea lucrării respective se folosiseră în total 20 de legături, 16 cărți și 12 foi de hârtie tipografică, 4 cărți de hârtie fiind irosite în procesul tipăririi¹³, ceea ce reprezenta o pierdere destul de mare, aproape suspect de mare, în sensul că din așa-zisele rebuturi tipografice, reale sau uneori sensibil falsificate, lucrătorii, de fapt meșterul tipograf, puteau încropi exemplare de tipărituri pe care apoi le comercializau pe cont propriu, desigur ilicit. Consumul de hârtie al fiecărui exemplar, din cele 1200 declarate, fusese de 8¼ foi tipografice¹⁴, la un format de *in 8° mic*¹⁵, din conținutul respectiv de hârtie tipografică putându-se, printr-un simplu calcul, confirma sau infirma, cu argumente meșteșugărești, ipoteza lansată fulminant de către Ioan Chindriș conform căreia toate exemplarele ediției respective nu ar fi avut foi de titlu propriu-zise, nu doar numai câteva dintre ele. Astfel, este evident, confruntând informația documentară respectivă cu conținutul real de coli tipografice al volumului investigat, faptul că totalul de 8¼ coli tipografice corespund realmente cu conținutul de coli al unui volum, dintre cele descrise de către Ioan Chindriș. Ca atare, volumul de la Biblioteca Academiei, pe care l-am putut examina, conține 8 coli tipografice, care dau tot atâtea caiete, cu un conținut de 16 pagini fiecare, caiete numerotate cu cifrele-slovă corespunzătoare, plus ¼ din foaia tipografică următoare, numerotată cu 9 chirilic. Ca atare ¼ din consumul specificat documentar nu corespundea foii de titlu a cărții respective și eventual unui cuvânt înainte care ar fi putut avea 2 (sau 3) pagini, nici măcar unei necesare scări, ci părții terminale a lucrării care includea paginile 128-131. Se relansa tot atunci și informația referitoare la tirajul ediției amintite, pusă în circuitul științific din 1980.

În 1990 se confirma suplimentar imprimarea tipăririi avute în vedere la Blaj, în anul 1811, punându-se în circuitul științific, pe lângă reluarea informațiilor referitoare la tiraj și consumul de hârtie presupus de imprimare, costul muncii tipografice, implicat de apariția întregii ediții, care s-a ridicat la suma de 327 florini renani, 39 creițari¹⁶.

Ulterior, Iacob Mârza a semnalat, în 1994, existența unui exemplar al lucrării respective în biblioteca fostului învățăcel al școlilor Blajului, preotul Ioan Olteanu¹⁷, contribuția sa documentară fiind foarte importantă, pentru că datorită ei se pot ridica la 3 posesorii cunoscuți ai unor exemplare ale ediției amintite, pe lângă Ioan Micu Moldovan, al cărui exemplar a fost semnalat de

¹² Manolache 1987-1988, Anexa IV, Anul 1811.

¹³ Manolache 1987-1988, Anexa IV, Anul 1811.

¹⁴ Manolache 1987-1988, Anexa IV, Anul 1811.

¹⁵ Așa cum îl specifica Ioan Chindriș.

¹⁶ Tatai-Baltă, Mircea G. 1990, Anexa, Anul 1811.

¹⁷ Mârza 1994, p. 49, 53.

către Titus Furdul și Ioan Chindriș¹⁸, și cel care îi aparținea în 1827 lui Ștefan Gyiko¹⁹. Ultimul posesor menționat anterior al unui atare exemplar își procura cartea *prin cumpărare*²⁰, în 30 februarie anul menționat, probabil de la Blaj, respectiv chiar de la tipografie, așa cum reieșea dintr-o însemnare de proprietate pe care o transcria Ioan Chindriș de pe exemplarul de la Biblioteca Centrală Universitară, pe care însă nu l-a mai găsit nimeni după 1982, nici realizatoarele catalogului cărților vechi românești din colecția amintită²¹ !

Este desigur momentul să evaluăm stocul tipăriturii respective, în cadrul existentului de carte al tipografiei blăjene, cu ajutorul surselor documentare cunoscute până acum. Astfel, pe baza evidențelor contabile ale tipografiei, păstrate la Blaj²², se poate constata că din 1811, anul tipăririi ediției respective, și până în 1818 nu s-a vândut nici un exemplar al *Tratatului despre locurile teologicești*²³, ceea ce ne determină să formulăm nedumiriri mari în privința legalității apariției tipăriturii respective. Ca atare, înainte de a ne întreba cine a fost cel care a conceput lucrarea, pentru că ea nu pare a fi fost un titlu preluat ca atare dintr-o altă limbă, deci o simplă traducere, ci o lucrare concepută de un autor cu bună pregătire teologică generală, care a realizat o compilație de texte, de cunoștințe de specialitate, contopite într-o manieră originală, ne întrebăm de ce a fost imprimată ediția respectivă, când scopul economic al unei atare întreprinderi nu a fost nici pe departe atins. Apoi, este firesc să ne întrebăm dacă lucrarea respectivă a fost aprobată de cenzură, respectiv dacă ea a apărut în condiții de legalitate deplină. Faptul că ea era luată în evidență, oficial, ca orice altă lucrare perfect legală, pledează pentru ideea că ar fi avut toate aprobările necesare, dar faptul că n-a fost comercializată deloc timp de 8-9 ani de la imprimare nu putea denota decât o evidentă teamă de autorități, atât cele civile, cât și ecleziastice, ceea ce implica și faptul plauzibil că ea n-ar fi avut aprobările necesare pentru a vedea lumina popularizării, în contextul epocii respective, chiar dacă se traversa o accentuată criză, dominată de efectele politice napoleoniene. Cert este doar faptul că încă din 1818 existau câteva exemplare compactate ale lucrării amintite²⁴, iar altele, cele mai multe, necompactate, ceea ce denota totuși o tardivă intenție de a le comercializa prin vânzare, deși adeseori cărțile se vindeau și nelegate, *in cruda*, urmând ca posesorii lor să se îngrijească, pe cont propriu,

¹⁸ Vezi pentru ultima semnalare Chindriș 1982, p. 3. Primul autor amintit nu a specificat însă o atare apartenență, dar este evident că ambii autori s-au referit la unul și același exemplar.

¹⁹ Chindriș 1982, p. 3.

²⁰ Chindriș 1982, p. 3.

²¹ Vezi Mosora, Hanga 1991, *passim*.

²² Rațiuni 1787-1821, f. 209r, 316v, 317v, 318v, 319v. Din păcate, evidența stocului tipăriturii respective a fost ruptă și nu se mai păstrează decât fragmentar.

²³ Rațiuni 1787-1821, f. 209r. În 1 mai 1818 stocul tipăriturii respective era intact, de 1200 exemplare, ca în 1811 !

²⁴ Rațiuni 1787-1821, f. 209r.

de confecționare legăturilor lor. Se știe de asemenea că în cursul anului financiar 1818/1819 nu au fost vândute exemplare, ceea ce înseamnă că stocul s-a menținut tot la 1200 de exemplare²⁵. Din anul financiar 1819/1820 au început să se vândă exemplare, deoarece pe parcursul aceluși an se înregistra distribuția prin vânzare a unui număr de exemplare (probabil 2-3²⁶?) pe care nu-l cunoaștem, în valoare de 2 florini renani, 30 creițari. De asemenea este evident faptul că în perioada 1 mai – 30 noiembrie 1821 nu s-au vândut exemplare ale lucrării avute în vedere²⁷. Toate însemnările fragmentare referitoare la stocul tipăriturii aflate în discuție le-a făcut, în anii 1818-1819, prefectul tipografiei din vremea aceea, Gabriel Stoica²⁸, ceea ce înseamnă și că el a avut curajul să vândă primele exemplare ale ediției din 1811 ! Putem, ca atare, considera că abia după 1820 ritmul valorificării prin vânzare a *Tractatelor despre locurile teologhicești* a început să se intensifice.

În privința persoanelor legate de apariția lucrării amintite la Blaj, în afara celui care a redactat textul în limba română, pe care nu suntem încă în măsură să-l identificăm, este evident că ediția respectivă nu ar fi văzut lumina tiparului fără sprijinul episcopului Ioan Bob și al energicului prefect al tipografiei din vremea aceea, Dimitrie Papp²⁹. În cercul celor care ar fi putut avea o anume implicație în apariția lucrării la Blaj poate fi inclus desigur și Dimitrie Vaida³⁰ sau alte personalități din anturajul episcopului³¹.

Imprimarea acestei cărți la Blaj în 1811 ne obligă la revizuirea dacă nu totală, măcar parțială a unor concepții cu care se pornește la analizarea realităților cultural-spirituale din preajma episcopului Ioan Bob, cu începere cel puțin din 1808, de când a început și el să utilizeze titlatura mitropolitană pe foile de titlu ale unor cărți imprimate la confluența Târnavelor !

De ce este așadar atât de șocantă apariția *Tractatului* amintit la Blaj și nu la Buda ?

Deoarece așa cum comenta descoperitorul său principal, Ioan Chindriș, deși de evidentă tentă greco-catolică, lucrarea respectivă “se subsuma curentului dizident galicano-german, care nega câteva atribute exagerate ale Papei de la Roma, afirmând că: a) este mai prejos decât “săborul de obște”; b) “Nu-i adevărat cum că patriarhul Râmului are toate privilegiile S(fântului) Petru”; c) Papa

²⁵ Vezi și Rațiuni 1787-1821, f. 316v.

²⁶ Nu am stabilit încă la cât s-ar fi putut ridica prețul de vânzare a unui exemplar, direct din tipografie, dar o atare aproximare, în lipsa unor date documentare certe, nu este prea dificilă !

²⁷ Rațiuni 1787-1821, f. 319v.

²⁸ Vezi despre statutul său și raporturile cu Dimitrie Papp, Tatai-Baltă, Mircea G. 1998, p. 399.

²⁹ Despre activitatea sa ca prefect vezi Tatai- Baltă, Mircea G. 1998, p. 398-399.

³⁰ Fost și el prefect al tipografiei din Blaj în anii 1800-1802 (vezi Tatai-Baltă, Mircea G. 1998, p. 397).

³¹ Atmosfera și realitățile existențiale, îndeosebi cele instituționale bisericesti de la Blaj și din dieceză au fost recent mai bine, mai profund restituite și reinterpretate de către Daniel Dumitran. Vezi în acest sens Dumitran 2005, *passim*.

nu este infailibil, ci “în ceale ce sânt despre credință și năravuri poate greși”; d) “Nici patriarhul Râmului și nici besearica lui [nu] are ceva putere în ceale lumești ale împăraților”³², ceea ce-i conferă o specificitate cu totul aparte în mediul cultural-spiritual ecleziastic bobian din 1811 !

Dar analiza de conținut a tipăriturilor realizate la Blaj începând din 1801, cu deosebire, nu a fost încă întreprinsă, astfel încât numai în aceste condiții (!) specificitatea amintită ne apare, probabil, atât de singulară !

Pornind de la raționamentul conform căruia “conținutul *Tractatului despre locurile theologicești* evoluează exact pe ideile *Procanonului*, scris în tinerete de Petru Maior”³³, Ioan Chindriș a identificat un posibil autor al lucrării în persoana lui Petru Maior, punându-i totuși paternitatea sub un energic semn al întrebării !

Se poate crede astfel totuși că, mai devreme sau mai târziu, toate exemplarele cărții respective, care nu purtau expres *impressum*-ul tipografiei din Blaj, ceea ce echivala dacă nu cu un veritabil fals tipografic, cel puțin cu o posibilă ilegalitate, în număr de 1200 exemplare, au putut fi răspândite discret, dar și cu acoperire oficială (!), dintr-o officină omologată, printre românii greco-catolici transilvani.

Cu efect public va fi avut ediția respectivă, din al cărei stoc inițial mai existau, se poate crede, exemplare și în 1835, când Timotei Cîpăriu a ajuns în fruntea officinei ? Unul neconform cu obediența deplină, necondiționată, irațională față de căpetenia bisericii romano-catolice, pontificele roman !

Până la clarificarea complicatelor probleme de atribuire și de ambient cultural teologic din care provine, să trecem în revistă conținutul publicației amintite.

După o succintă definiție a *locurilor theologicești* (“Locurile Theologicești sânt niște/ izvoade, din care își culeg Theologii/ temeiurile sale: de obște să numără zea/ ce, adecă Sf<â>nta Scriptură, Trădaniia³⁴/ S<finții> Părinți, Besearica, Săboarele, rânduiialele Patriarșilor, Bogoslovii/ sau theologii, mintea omenească, Fi/ losofii, Istoricii.³⁵”) se intră direct în *Capitolul 1*, intitulat *Despre S<fânta> Scriptură*, el ocupând paginile 1-21. Materia capitolelor este ordonată ca într-un *Catehism*, sub formă de întrebări împotrivoare și răspunsuri edificatoare, după modelul urmat chiar de la început: “Î: Ce iaste S<fânta> Scriptură?/ R: Iaste cuvântul lui Dumnezeu de iz/ voditoriu aghiograf, cu însuflarea/ Duhului Sf<â>nt, scris, adică Besearică/ Noaă ca cuvântul lui Dumnezeu pus/ înainte “să zice 1) “Cuvântul lui Dumnezeu” prin care tot/ una iaste, cu trădaniia, 2) “de i/ zvoditoriu aghiograf “adecă de scri// itoriu sfânt”; 3) cu însuflarea “Duhului sfânt” cu aceasta să ose/ beaște de hotărârile Maicii Besearici,/ care cu adevărat din și cu îndreptarea/ D<u>hului Sf<â>nt să fac,

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Desigur, *Tradiția*.

³⁵ Tractatul 1811, p. 1.

dară nu din de/ scoperirea lui Dumnezeu; și pentru/ aceia nu sânt scriptură sf<â>ntă: 4) “scris” ca să să osebească de trăda/ nie, carea iaste cuvântul lui D<u>mne/ zeu nescris: 5) de la Bisearică/ “cuvântul lui D<u>mnezeu Noao pus îna/ inte”, că Besearecii să cuvine a hotă/ râ care sânt cărțile ceale D<u>mnezești./ Sfintele izvoade a fi autene³⁶ și a/ devărate, și întregi în tractatul în sus am arătat.”³⁷

Capitolul al 2-lea se intitulează *Despre Trădanie* și se întinde pe paginile 21-27. Iată cum debuta capitolul: “Î: 1, Ce și de câte feluri iaste/ Trădania;/ R: Trădania iaste o învățătură, ca/ rea în cărțile cealea canonicești nu iaste/ scrisă, ci care să cuprindă au în ca/ noanele săboarelor au în scrisorile S<inților>// Părinți, au întru o învățătură a tu/ turor Besearecilor. De trei fealuri să/ osebeaște. 1: D<u>mnezeiască, carea iaste/ cuvântul lui D<u>mnezeu nescris, dară/ prin Apostoli, încât era propovedui/ torii lui D<u>mnezeu, noao/ prin cuvinte numai trimis. Așa iaste trădania numărul tainelor. 2: Apostolicească carea iaste învă/ țatură carea Apostolii însuși, încât/ era Păstorii Besearecii, o au făcut și/ fără scrisoare o au încredințat Beseare/ cii, așa iaste legea de a ținea postul/ paștilor. 3: Bisericească, carea/ următorii Apostolilor o au aflat,/ și până la noi au venit, de acest feliu iaste ținerea unora sărbători”³⁸.

Capitolul al 3-lea, intitulat *Despre Sfinții Părinți*, cuprinde paginile 28-35.

Apoi capitolul al 4-lea, intitulat *Despre Bisearică*, începe pe pagina 35 și continuă până pe pagina 80, fiind cu siguranță cel mai amplu, cel mai bogat în conținut și cel mai atent structurat capitol al lucrării, astfel încât pare că scopul principal al redactării sale a fost acela de a aprecia din punct de vedere teologic instituția Bisericii și alcătuirea ei. Definiția Bisericii este următoarea: “Biserica oștitoare iaste o soțietate/ a oamenilor călători și botezați,/ de la D<o>mnul H<rito>s rânduită, sau cu legături dinăuntru a credinței, a ne/ dejdii, a dragostei, sau cu ceale din/ afară a împreunării pravoslavnice le/ gată, supt ocârmuirea Păstorilor, în/ carea cel dintie iaste Patriarhul de/ la Râm, următorul Sf<â>ntului Petru./ Cum că această hotărâre cuprinde toa/ te, și numai aceale, care să țan/ de ființa Besearecii, și așa, cum că/ iaste legiuită (bună) să va vedea din/ scurtă tâlcuirea cuvintelor, din ca/ re stă”³⁹. Capitolul al 4-lea se împarte, la rândul său, în patru părți sau subcapitole, după cum urmează: *Încheietura 1. Despre mādulă-rile besearecii*, pe paginile 36-47, cu alte secționări în cuprinsul său; *Încheietura 2. Despre seamnele Besearecii*, pe paginile 47-62, subcapitol care, la rândul său, este divizat în mai multe secțiuni, respectiv în *Secția 1. Despre unimea Besearecii* (paginile 47-54), *Secția 2. Despre sfinția Besearecii* (paginile 54-56), *Secția 3. Despre sebornicia Besearecii* (paginile 56-59), *Secția 4. Despre Apostoliciia*

³⁶ Probabil *autentice*, neologism creat, se poate crede, după termenul latinesc corespunzător.

³⁷ Tractatul 1811, p. 1.

³⁸ Tractatul 1811, p. 21-22.

³⁹ Tractatul 1811, p. 35.

Besearicii (paginile 59-62); *Înceietura 3. Despre proprietățile Besearecii*, pe paginile 62-68; *Înceietura 4. Despre Vredniciia sau putearea Besearecii*, pe paginile 68- 80.

Capitolul al 5-lea, intitulat *Despre săboară*, se întinde pe paginile 80-92.

Capitolul al 6-lea, *Despre Patriarhul Râmului*, ocupă paginile 92-117.

Capitolul al 7-lea se intitula *Despre Theologii scolasticești, și despre mîntea omenească firească*, ocupând paginile 117-121.

Capitolul al 8-lea era intitulat *Despre filosofie* și se întindea pe paginile 122-124.

Pe pagina 125 începea o *Adaogere la capitolul al 3-lea*, care se sfârșea pe pagina 128, unde apărea și o vinieta finală, după care urma o altă *Adaogere la capitolul al 5-lea*, cu care lucrarea se încheia, tot atât de brusc cum și începea. Este de asemenea evident faptul că tipărirea respectivă nu a avut nici o scară a materiei, ceea ce ar fi fost deosebit de util, dat fiind faptul că structura sa compozițională este destul de diversificată, cititorului fiindu-i relativ greu să se descurce în numeroasele, chiar greoaiele ei secționări.

GABRIELA MIRCEA

TRACTATUL DESPRE LOCURILE THEOLOGICEȘTI, BLAJ, 1811 – AN OLD ROMANIAN WORK LEFT OUT OF THE OLD ROMANIAN BIBLIOGRAPHY

ABSTRACT

This study underlines the necessity of introducing an old printed work from Blaj in the Old Romanian Bibliography. It is a certified edition of considerable importance, two copies of which were discovered in Cluj in 1982. The work seems to be a compilation of texts made by a local theologian, rather than a translation of a European work. Identifying the author of the texts is difficult, but it would provide more data on the cultural environment of Blaj, presided by Bishop Ioan Bob. Interpreting the document is all the more intriguing, as the text contains echoes of the theological disputes that took place during Enlightenment and it clearly promotes Gallican concepts. According to Ioan Chindriș, the work seems to be the only theological treaty of its kind printed in Romania before 1830.

Abrevieri bibliografice

- Chindriș 1982 - Ioan Chindriș, "O scriere necunoscută a lui Petru Maior, în *Tribuna*, XXVI, 1982, nr. 47 (1353), 25 noiembrie, p. 3.
- Dumitran 2005 - Daniel Dumitran, *Un timp al reformelor. Biserica Greco-Catolică din Transilvania sub conducerea episcopului Ioan Bob (1782-1830)*, București 2005.
- Furdui 1974 - Titus Furdui, "Tipărituri românești vechi în colecțiile Bibliotecii Academiei R.S.R.- Filiala Cluj", în *100 de ani de la înființarea primei biblioteci publice în județul Galați*, Galați 1974, p. 101-112.

- Manolache 1987-1988 - Gabriela Manolache, "Consumul de hârtie în lumina evidentelor contabile ale tipografiei din Blaj (1807-1818)", în *AIIA*, XXVIII, 1987-1988, p. 501-523.
- Mârza 1994 - Iacob Mârza, "Din cărțile unui intelectual blăjean: preotul Ioan Olteanu (1804-1875)", în *BC*, XVIII, 1994, p. 48-53.
- Mircea I. 1980 - Ioan Mircea, "Rationes typographiae a 1^a Decembris 1807 usque 1^m Maji 1818. Un deceniu de activitate a tipografiei din Blaj", în *Apulum*, XVIII, 1980, p. 297-306.
- Mosora, Hanga 1991 - Elena Mosora, Doina Hanga, *Catalogul cărților vechi românești din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare Cluj Napoca*, Cluj-Napoca 1991.
- Rațiuni 1787-1821- Muzeul de istorie Blaj, doc. 1269: Rațiunile tipografiei din anii 1787-1821.
- Tatai-Baltă, Mircea G. 1990 - Cornel Tatai-Baltă, Gabriela Mircea, "Lucrătorii tipografiei din Blaj, în context documentar", în *Apulum*, XXVI, 1990, p. 405-445.
- Tatai-Baltă, Mircea G. 1998 - Cornel Tatai-Baltă, Gabriela Mircea, "Prefecții tipografiei din Blaj (1754-1822)", în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 389-405.
- Tractatul 1811- *Tractatul despre locurile theologhicești*, Blaj 1811 - exemplarul de la Biblioteca Academiei Cluj, cota CVR 572.